

INTERVJU

Den nye tall-høvdingen

Intervju med Øystein Olsen: Ny sjef for Statistisk sentralbyrå

AV LEO A. GRÜNFELD

Svein Longva bestemte seg tidligere i år for å forlate sin stilling som direktør ved SSB til fordel for en rolle som ny riksmeglingsmann. Byrået trengte en ny leder, og for de med litt innsikt i byråets historie, var det nok mange som hadde Øystein Olsen som en «banker» når de skulle tippe på hvem som ville ta over stafettpinnen etter Longva. Olsen har gått inn og ut av SSB de siste 25 årene. Denne gangen er det faktisk 4. gang han ansettes. Han er et klassisk eksempel på den høyt ansette medarbeideren som må jobbe litt ute for å klatre hjemme. Øystein Olsen har gått fra å være konsulent til å bli en av lederne i seksjonen for makroøkonomiske analyser, deretter til å bli direktør for forskningsavdelingen, og nå til slutt som direktør for hele institusjonen SSB. Men før hvert karrieresteg i byrået har han tilbrakt tid utenfor huset. Første gang ble han lokket til ECON, deretter klarte Finansdepartementet å lure ham ut, og noen år senere gikk han nok en gang til departementet der han nå sitter på oppsigelse som ekspedisjonssjef i Økonomiavdelingen.

Stillingen som direktør for Statistisk sentralbyrå er en av de mest prestisjetunge jobber som gjerne tildeles samfunnsøkonomer i Norge. Kjente profiler som Kjær, Bjerve, Øien og Longva har

alle vært innom denne stillingen. Det var derfor naturlig at redaksjonen i Økonomisk forum tok kontakt med Øystein Olsen for å invitere til en kort samtale om hans ideer rundt den nye jobben og hans erfaringer fra mange års arbeid i Finansdepartementet.

Vi trenger makromiljøer som er uavhengige av besluttede myndigheter som Finansdepartementet og Norges Bank

- Jeg gleder meg virkelig til å komme tilbake. Det er en flott og viktig institusjon med mange svært dyktige mennesker. Jeg kjenner jo mange sider ved virksomheten fra før, men mye blir nytt ettersom jeg nå får ansvar for å lede hele byrået. Statistisk sentralbyrå skal være synlig i offentligheten, gjennom formidlingen av statistikk og analyser. Men vi skal først og fremst være synlige som premissleverandører i samfunnsdebatten. I løpet av de årene jeg har jobbet ved SSB har jeg lært mye av Svein Longva. Vi har begge bakgrunn fra forskningsavdelingen. I likhet med Svein vil nok også jeg vise et engasje-

ment i sammenheng med byråets makroanalyser, konjunkturrapporter og Økonomiske utsyn. Det er viktig at SSB opprettholder et tungt miljø på dette området ettersom vi trenger makromiljøer som er uavhengige av besluttede myndigheter som Finansdepartementet og Norges Bank.

Folk redaksjonen har vært i kontakt med forteller at de ansatte i Finansdepartementet nærmest ba på sine knær om at han skulle komme tilbake i den perioden han satt som forskningsdirektør i SSB. Og samtidig "nektet" folket i SSB å la ham gå. Vi spør om han har et magisk pulver som gjør ham til en god og populær leder. Ikke uventet lirer han av seg den gode gamle leksa:

- Jeg er ikke den rette til å svare på hva som er mine gode og dårlige sider som leder. Du får spørre mine kolleger! ... Som person er jeg nok ganske bestemt – intens vil nok mange av de som kjenner meg godt si. Men jeg legger stor vekt på samarbeid. I tillegg setter jeg pris på at folk har forskjellige egenskaper, som utfyller hverandre i en team-sammenheng. Det kan være nyttige å ha medarbeidere som er sta, kritiske, pedantiske og så videre i en gruppe. Det er rett og slett en fordel at ansatte er litt forskjellige i stilen. Jeg

har erfart viktigheten av å delegere oppgaver. I så måte blir jeg nok også sett på som en demokratisk leder.

Det kan være nyttig å ha medarbeidere som er sta, kritiske, pedantiske og så videre i en gruppe. Det er rett og slett en fordel at ansatte er litt forskjellige i stilen.

Svein Longva er kjent for sin åpne dør politikk tatt ut til det ekstreme. Det sies at selv konsulenter på laveste nivå av og til måtte be om å få forlate hans kontor fordi de ikke hadde tid til mer samtale og diskusjon.

- Jeg kan ikke love å holde samtalen i gang like lenge som Svein, men jeg vil bestrebe meg på å være inkluderende. Svein er jo et forbilde i denne sammenhengen. Jeg går inn i en lederstilling i en kunnskapsbedrift der voldsomme mengder med informasjon skal administreres og formidles. Dette er en stor utfordring og vil kreve åpne kanaler til meg som leder.

Du kommer fra en stilling som ekspedisjonssjef i Økonomiavdelingen i Finansdepartementet. Det er ingen grunn til å legge skjul på at mange innen politikk og næringsliv, og kanskje også i andre departementer, er frustrerte over måten man tenker økonomi i Finansdepartementet. Er samfunnsøkonomene i Finansdepartementet så konservative og tradisjonelle som mange vil ha det til?

- Nei, begrepene tradisjonell og konservativ er ikke treffende. Hos oss står åpenhet og faglig styrke i høysetet. Finansdepartementets økonomer følger godt med i faget og gjør sitt beste for å holde seg oppdatert. Gjennom de senere år har måten man styrer økonomien på endret seg. Det er større mangfold og åpenhet i økonomi-

miljøet. Det er jo heller ikke lenger slik at det eksisterer et jerntriangel bestående av Finansdepartementet, SSB og Norges Bank. Finansdepartementets arbeid er like mye rettet mot de analyser og metoder som benyttes i andre fagmiljøer. Eksempelvis er vår kontakt med NHH miljøet omfattende. I den grad man kan snakke om brytninger i det norske økonomimiljøet, så har jeg stor sans for dette. Faglige fronter er helt nødvendige for å videreutvikle vår forståelse av økonomien.

Vår samtale om hvordan man tenker økonomi i Finansdepartementet bringer oss inn på bruken av store makromodeller i planleggings- og budsjettarbeidet.

- Det er riktig at det rettes en del kritikk mot bruken av våre makromodeller, men vår anvendelse av disse modellene ligner på ingen måte den modellbaserte makroplanlegging man drev med på 60-tallet. Når Finansdepartementet foretar beregninger som legger grunnlaget for regjeringens syn på utviklingen i norsk økonomi de nærmeste årene, så har vi en åpen holdning til modellenes egenskaper, også dens svakheter. Vi går inn og justerer anslag der vi mener at modellene ikke fanger opp viktige utviklingstrekk eller mekanismer. Finansdepartementets anvendelse av makromodellene er nok slik sett mer fleksibel enn det man ser i SSB, der modellanalysene i sterkere grad skal baseres på den forskningen som har funnet sted. Skal man peke på en svakhet i modellapparatet, så gjelder dette blant annet hvordan økonomien påvirker valutakurser og vice versa. Her er usikkerhetene store, så relasjonene som bestemmer kronekursen velger departementet som oftest å koble ut i modellberegningene. Samtidig retter mye av diskusjonen i budsjettokumentet seg nettopp mot finansmarkedene og hvordan disse kan påvirkes av budsjettet.

Skal man peke på en svakhet i modellapparatet, så gjelder dette blant annet hvordan økonomien påvirker valutakurser og vice versa. Her er usikkerhetene store ...

Årets Nobelprisvinner Finn Kydland er talsmann for anvendelse av mindre makromodeller som evner å analysere politikkimplikasjoner der man eksempelvis tar høyde for forventningsdannelse i befolkningen. Hvordan ser du på dette?

- Forventningsdannelse kan nok sies å spille en liten rolle i det makroøkonomiske modellapparat, men når man leser budsjettokumenter, kommer det tydelig frem at vi både drøfter og tar hensyn til effekter gjennom forventningsmekanismer. Jeg tror ikke små makromodeller basert på nyere makroteori kan erstatte forholdsvis detaljerte, empirisk funderte modeller. Men de kan komme i tillegg. Vi er nødt til å ha et velutviklet empirisk fundament bak våre analyser. Dette må kombineres med innsikt og forståelse i hvordan valutamarkedet og andre finansmarkeder fungerer. Men dette er jo et generelt problem. Hadde du klart å utvikle gode modeller for prediksjon av valutakurser, så hadde du blitt rik!

Mange vil nok hevde at norsk finanspolitikk, kanskje med unntak av handlingsregelen, ikke står helt i stil med de råd som Finn Kydland bringer til bords gjennom sine arbeider om regelstyrt versus diskresjonær finanspolitikk.

- Jeg vil først få lov til å berømme Kydlands og Prescotts bidrag. Pristildelingen er meget gledelig, og fortjent, synes jeg. Med sin forskning påpekte de behovet for troverdighet og konsistens i den økonomiske politikken og innarbeidet fremover-

skuende forventninger i en generell likevektsmodell. Kydlands og Prescotts teorier har fått stor betydning også for praktisk økonomisk politikk, særlig for gjennomslaget av inflasjonsstyring i pengepolitikken. Her i Norge førte politikkomleggingen i 2001 til at pengepolitikken fikk et klarere ansvar i konjunkturstyringen. Samtidig fikk finanspolitikken et mer langsiktig anker, gjennom handlingsregelen. Med innføringen av handlingsregelen har vi etablert en disiplinerende mekanisme med karakter av regelstyring som har vunnet internasjonal oppmerksomhet. Vi har fått meget gode skussmål fra IMF, OECD og andre organer som følger og evaluerer den økonomiske politikken. Men dette betyr ikke at det nødvendigvis er fornuftig å drive en mekanisk, regelstyrt finanspolitikk. Jeg har hørt Kydland sammenligne finanspolitikk med barneoppdragelse. Han hevdet at det ikke blir mye orden på ungene dersom man ikke følger opp trusselen om sanksjoner med faktisk handling. Det slo meg at dersom alle foreldre slavisk fulgte Kydlands råd i denne sammenhengen, ville Barnevernet få betraktelig mer å gjøre! Tilsvarende tror jeg det er få økonomer som mener at en mekanisk anvendelse av handlingsregelen ville ha vært særlig fornuftig de siste årene.

En del representanter fra næringslivet har vært opptatt av at det fokuseres for lite på strukturpolitikk eller det mange kaller tilbudsidedpolitikk i Finansdepartementet. Blir det for mye fokus på etterspørselsorientert politikk?

Det slo meg at dersom alle foreldre slavisk fulgte Kydlands råd i denne sammenhengen, ville Barnevernet få betraktelig mer å gjøre

- Nei, dette mener jeg er helt feil. I vårt arbeid har vi mye fokus på økonomisk effektivitet, og strukturpolitikk i vid forstand. Temaer som ressursforvaltning, arbeidsmarked, skatt og pensjon faller alle inn under denne paraplyen. I tillegg går Finansdepartementet tungt inn i, og vurderer kritisk, alle enkeltsaker som fremmes for regjeringen. Dette er strukturpolitikk i praksis! Men når dette er sagt, kan man kanskje ha rett i at selve nasjonalbudsjettet fokuserer litt for lite på struktur til fordel for fokus på konjunktur og stabiliseringspolitikk. Dog er jo hele kapittel 5 satt av til strukturpolitikken. Men det er et grunnleggende problem at strukturpolitikk spenner så vidt. Temaer som langsiktighet, ressursforvaltning, arbeidsmarked, skatt og pensjon faller alle inn under denne paraplyen. En av grunnene til at kapittel 5 i nasjonalbudsjettet ofte får residualpreg er at man må dykke ned i hvert delmarked dersom struktureffekter skal analyseres grundig.

Den politiske ledelsen har jo alltid det siste ordet når politikken skal utformes, men har økonomene i Finansdepartementet større mulighet til å påvirke politikken når finansministeren er faglig noe svakere?

- Finansministere er sjelden svake! Som du selv nevner, er det aldri tvil om hvem som har ansvaret for beslutningene. Departementet lever i et samspill mellom faglige råd og politisk retning. Politikerne har respekt for de faglige analysene som foretas – det virker i alle fall slik! Samtidig erkjenner alle at for eksempel analyseapparatet ikke er altomfattende, men at andre hensyn må tas, også politiske. I departementet har vi en kanskje overraskende åpen faglig dialog på tvers av hierarkiske strukturer.

Øystein Olsen er bosatt med sin familie i Bærum, der han har bodd mesteparten av sitt liv. Han er ihuga Stabæk-fan, og viser tydelig tegn til misnøye over fotballagets 2004 sesong som endte med nedrykk. Mange vil hevde at kollapsen kom som en naturlig følge av at man ikke så behov for endringer i sentrale posisjoner i klubben, for å hindre at man sovnet på laurbærene fra fjorårets suksessesesong. SSB har lenge spilt i toppen av samfunnets eliteserie, både målt etter faglig nivå og betydning for det norske samfunnet. Det er kanskje derfor ikke så dumt å hente inn en ny leder nå, selv om det er langt frem til en eventuell kollaps for SSB. Redaksjonen ønsker Øystein Olsen lykke til i sin nye jobb.